

Biobedrijfsnetwerken

Een initiatief van BioForum, Landwijzer en Louls Bolkinstituut

Mit name van de
Utrechtse overheid

Biobedrijfsnetwerken

Vijf jaar vraaggestuurd kennisnetwerk

Woord vooraf

In de verslagen van de voorafgaande projectperiodes hebben we er meermaals op gewezen dat de opstart van de Biobedrijfsnetwerken – ondertussen ruim zes jaar geleden - een waagstuk was. In een periode waarin het reeds geruime tijd aartsmoeilijk bleek boeren en tuinders – zowel conventionele als biologische – uit het isolement van hun individuele bedrijfsvoering te halen en groepsbijeenkomsten te organiseren, maakten de initiatiefnemers BioForum, Landwijzer en het Louis Bolk Instituut zich sterk dat dit nog steeds mogelijk was en is. Sterker nog, we waren ervan overtuigd dat het mogelijk was en is om boeren op dergelijke bijeenkomsten ervaringskennis te laten uitwisselen en hen een sturende rol te geven in kennisontwikkeling.

Met telkens tijdelijke opvolgingsprojecten voor relatief korte duur een financiële ondersteuning bieden aan een initiatief als de Biobedrijfsnetwerken, dat per definitie alleen kan werken op lange termijn, was ook al geen evidente zaak. Toch gingen we samen – initiatiefnemers en Vlaamse Overheid – de uitdaging aan.

Als we vandaag terugblikken kunnen we alleen maar dankbaar zijn voor de steun en het vertrouwen.

Doel van dit verslag is enerzijds een beeld te geven van hoe de Biobedrijfsnetwerken het in de voorbije periode, een laatste met projectfinanciering, hebben gedaan. Maar anderzijds willen we toch ook nog even terugblikken n.a.v. de afronding van de projectfinanciering.

We doen dat niet met een ellenlange lijst van verwezenlijkingen. Die zijn ten slotte bescheiden : onze bio-boeren en tuinders zijn met elkaar in gesprek geraakt, en vinden die uitwisseling van ervaring op regelmatige basis vanzelfsprekend. Naast het feit dat vele onderzoekers op diverse onderzoeksniveaus hun weg hebben gevonden naar “de boeren” en in de uitvoering van hun onderzoek een ommetje langs de bedrijfsnetwerken al even vanzelfsprekend vinden.

Het echte resultaat speelt zich ver van de schijnwerpers af, en zonder het identificatiemerk van de bedrijfsnetwerken. Maar dat resultaat is ondertussen wel heel tastbaar en zeer reëel : voor wie goed kijkt wordt het zichtbaar in de efficiëntie en de vernieuwing die stap voor stap op de boerderijen ingang vindt, en in de verbinding van het onderzoek met wat de praktijk nodig heeft.

Daarom is de “terugblik” op vijf jaar Biobedrijfsnetwerken geen achterom kijken, maar een vraag aan de boeren, de eerste betrokkenen en dragers van de netwerken, wat ze er NU van denken, en wat ze voor de toekomst verwachten.

In de meeste netwerken is vandaag evenwicht en cotinuiteit gevonden onder de vorm van een vast aantal bijeenkomsten per jaar, op momenten die in de bedrijfsvoering inpasbaar zijn, en met – afhankelijk van de sector – een min of meer vaste deelnemersgroep of een wisselend publiek. De Biobedrijfsnetwerken blijven ook in de toekomst de aangewezen gesprekspartner voor tal van betrokkenen bij onderzoek en beleid.

In de netwerken staan praktijkadviseurs en vaste begeleiders, waarvan sommigen zelf boer of tuinder (geweest) zijn, garant voor de kwaliteit die daarvoor nodig is.

In de **actuele stand van zaken** geven we een overzicht in vogelvlucht van wat werd gerealiseerd op het vlak van netwerkbijeenkomsten, ontwikkeling van het kennisnetwerk, communicatie, aansturing en afstemming.

Met het **overzicht van de netwerkbijeenkomsten** begeven we ons aan de gebruikelijke evenwichtsoefening : het evenwicht tussen een (te “dunne”) oplisting van de bijeenkomsten, en een (te “dikke”) verzameling van gedetailleerde inhoudelijke verslagen. Zoals in de vorige projectverslagen trachten we ook de grote lijnen van de inhoud mee te geven, in de hoop dat u daarin ook iets proeft van het enthousiasme en inspiratie die van de bijeenkomsten naar de boeren zijn uitgegaan.

Eveneens gebruikelijk (maar daarom niet minder gemeend) aan het eind van een werkjaar en het begin van het verslag daarover, is het woord van dank.

In de jaarverslagen van de voorbije jaren hebben we telkens alle betrokkenen uitvoerig bedankt, in de eerste plaats de boeren, en – last but definitely not least – de vertegenwoordigers van de Vlaamse Overheid en de landbouworganisaties die het project mee aanstuurden. Terecht, en van harte, want waar de Biobedrijfsnetwerken nu staan, is slechts in bescheiden mate het werk van de coördinatoren.

Nu we met dit laatste projectverslag een hoofdstuk van de netwerkgeschiedenis afsluiten en een nieuw aanvangen, past een bijzonder woord van dank aan onze eerste en trouwste fans, al van in de tijd toen de Biobedrijfsnetwerken nog louter een idee waren. Leen Laenens, toen directeur van BioForum, zag de onvermoede mogelijkheden van de unieke (en in dit geval zelfs internationale) samenwerking tussen de drie initiatiefnemende organisaties. En Johan Devreese, toenmalig voorzitter van BioForum, gaf zonder dat wij echt zekerheid op slagen konden bieden, het vertrouwen waardoor zijn organisatie geleidelijk kon groeien in haar rol, van louter projectverantwoordelijke in die dagen, naar beheerder en coördinerend uitvoerder vandaag.

Graag willen we dit verslag aan hen opdragen.

*An Jamart
Koen Dhoore*

Inhoud

Actuele stand van zaken	4
Overzicht netwerkbijeenkomsten	10
De boeren aan het woord	29

Actuele stand van zaken

Biobedrijfsnetwerken in actie

Actuele stand van zaken

Netwerkbijeenkomsten

In de eerste projectperiode (2009-2010) werden 4 bedrijfsnetwerken opgestart : melkveehouderij, geitenhouderij, kleinfruitteelt en vollegrondsgroenten.

In de tweede projectperiode (2011) werden deze bedrijfsnetwerken verder ontwikkeld, en werden ook twee nieuwe bedrijfsnetwerken opgestart : vleesvee en pluimvee.

In de derde projectperiode (2012-2013) werd de werking van deze zes sectornetwerken verdergezet. Bovendien werd de Biovakgroep Fruitteelt ondersteund in de ontwikkeling van een Visienota Duurzame Fruitteelt.

Daarnaast werden ook de akkerbouwers uitgenodigd voor drie netwerkbijeenkomsten, met de bedoeling na te gaan of een afzonderlijk netwerk voor hun sector zinvol zou zijn.

De projectperiode 2012 – 2013 was er een van grote activiteit in alle netwerken, met in totaal 32 (!) netwerkbijeenkomsten (er waren 18 bijeenkomsten gepland in de projectaanvraag). Kleinfruit en vollegrondsgroenten zijn in deze periode uitgesproken dynamische netwerken. In de melkveehouderij loopt het dan weer minder vlot. Er zijn in deze sector een aantal uitgesproken “fans” van de bedrijfsnetwerken, maar de zware opdracht om zelf (als coöperatieve van producenten) in moeilijke omstandigheden de afzet te verzekeren, weegt op de sector, en maakt dat de melkveehouders moeilijk te enthousiasmeren zijn voor bijkomende bijeenkomsten of andere aandachtspunten.

In de projectperiode 2013 – 2014 waren 21 netwerkbijeenkomsten voorzien. Gezien de krappere wordende financiering werd erover gewaakt de verschillende sectoren zo goed mogelijk te bedienen binnen de klijlijnen van het totale aantal bijeenkomsten op het budget.

Het Biobedrijfsnetwerk kleinfruit blijft in deze periode uitgesproken actief zoals in de voorgaande jaren, en ontwikkelt een goede samenwerking met zowel het PPK in Pamel als PC Fruit in Kerckom.

Ook de akkerbouwers komen in deze periode drie keer samen. De bijeenkomsten zijn telkens ook toegankelijk voor telers van vollegrondsgroenten, maar in Vlaanderen is “akkerbouw” in de praktijk ook echt wel zeer nauw verbonden met groententeelt op akkerbouwmatige schaal.

Naar aanleiding van deze vaststelling werd besloten verder te werken met een netwerk “Vollegrondgroenten en Akkerbouw”, waarbij gevarieerde thema’s worden aangesneden, en ongeacht het thema alle geïnteresseerden welkom zijn.

In de eerste helft van de projectperiode 2013 – 2014 bleef de malaise in de sector – hoofdzakelijk verbonden met de afzetproblematiek – nog aanhouden. Op de sectoroverschrijdende netwerkbijeenkomst op het melkveebedrijf Nechelput (september 2013), waar ook de geitenhouders en vleesveehouders aanwezig waren, lijkt er toch wel iets gekeerd. De netwerkbijeenkomst melkvee in februari 2014 kende een goede opkomst en er werd in een goede sfeer vooruitgeblikt naar de toekomstige werking.

De pluimveehouders hadden in de projectperiode 2013 - 2014 slechts 1 netwerkbijeenkomst. Op hun vraag zal dat (voorlopig?) ook de aanpak voor de toekomst zijn : een jaarlijks netwerkmoment gecombineerd met een studiedag rond een of enkele thema’s.

Alle bedrijfsnetwerken worden naast een vaste netwerkcoördinator ook begeleid door een of meerdere begeleiders die voor de betreffende subsector ervaren zijn in technische bedrijfsbegeleiding, praktijkonderzoek of beide.

Voor de meeste netwerken werden een of meerdere boeren / tuinders aangeduid die voor de komende projectperiode als aanspreekpunt en klankbord gelden voor coördinatoren en begeleiders. De vleesveehouders werken al enige tijd met een roterend voorzitterschap en een dito verslaggever. Gezien de algemene tevredenheid wensen zij ook voor de toekomst dit systeem te behouden.

In de projectperiode 2014 – 2015 werd op de eerder geschetste ontwikkeling verder gewerkt.

Er vonden in deze periode, gespreid over de 6 netwerken 19 netwerkactiviteiten plaats. Vanaf het werkjaar 2015 – 2016 schaaft ook de Biovakgroep Fruit – historisch het oudste netwerk, ontstaan nog voor de opstart van de BBN – zich in in de structuur van de Biobedrijfsnetwerken.

Kennisnetwerk

Vanaf 2010 werd de werking van de Biobedrijfsnetwerken geïntegreerd in het bredere kennisnetwerk. In de daarop volgende projectperiodes werd deze integratie verder uitgebouwd en versterkt.

Van bij de start van CCBT werd het door CCBT betoelaagde praktijkonderzoek aangestuurd door de op dat moment geactiveerde bedrijfsnetwerken, en werden de onderzoeksresultaten teruggekoppeld door voorlichters en/of onderzoekers in de

netwerkbijeenkomsten. Dit is nog steeds het geval en kan hopelijk in de toekomst onverkort worden verdergezet.

Sinds 2012 vind ook vanuit Core-Organic-onderzoek terugkoppeling plaats met het praktijkveld (Bicopoll-project voor de kleinfruitteilers, Healthy Hens in de pluimveesector en het Tilman-Org-project voor akkerbouwers en vollegrondsgroententelers). In de huidige projectperiode vond verdere opvolging plaats van het Tilman-Org-project.

Vanuit de Biobedrijfsnetwerken wordt op vraag van NOBL input gegeven voor de actualisering van de bio-onderzoeksagenda, wordt meegewerkt aan de organisatie van de tweejaarlijkse NOBL-studiedag en aan publicaties waar de input van het praktijkveld een meerwaarde kan zijn.

In de projectperiode 2013 – 2014 werd bovendien meegewerkt aan het opstellen van de “Onderzoeksstrategie Biologische Landbouw- en Voeding” die in het voorjaar 2014 werd uitgegeven.

Op initiatief van het Kennisnetwerk (NOBL, CCBT en BBN) werden in 2012 voor het eerst vijf Biokennisberichten uitgegeven waarvoor de inhoud was aangeleverd vanuit ad hoc samenwerkingen tussen Vlaamse en Nederlandse praktijkonderzoekers. De contacten die hiervoor werden gelegd, werden in de daarop volgende jaren vernieuwd, en dankzij de ondersteuning van zowel de Nederlandse als de Vlaamse Overheid kon dit initiatief in de daarop volgende jaren worden verdergezet.

Communicatie

Alle bio-telers en alle ons bekende startende en omschakelende telers werden en worden via E-mail op de hoogte gehouden van de werking van het bedrijfsnetwerk in hun eigen sector.

Biobedrijfsnetwerken beschikt over een eigen webpagina op de website van Bioforum. Deze webpagina bevat algemene informatie over doelstellingen en werking van de biobedrijfsnetwerken, en contactgegevens.

Verslaggeving en info aan de netwerken wordt doorgegeven via de “Boerenbrief” (E-nieuwsbrief Landbouwafdeling BioForum). Data van netwerkbijeenkomsten worden opgenomen in de agenda op deze website, en eveneens als herinnering in de digitale nieuwsbrieven van BioForum en CCBT.

Aansturing

De projectuitvoering werd aangestuurd door de stuurgroep, waartoe initieel de projectpartners, de partners van het strategisch plan en ADLO behoren. In 2011 werd een brede oproep gelanceerd om de stuurgroep gevoelig uit te breiden met

bioboeren, voorlichters en onderzoekers. Wat voorlichters en onderzoekers betreft is dit goed gelopen. Daardoor ontstond een min of meer vaste stuurgroep, waarvoor telkens op uitzonderingen na alle mensen uit de omkadering opdagen voor de vergaderingen, NOBL en CCBT inbegrepen.

Boeren-vertegenwoordigers betrekken bleek te hoog gegrepen. Er zijn ons wel enkele sterk geïnteresseerde boeren en tuinders bekend, die zich echter zelden kunnen vrijmaken op de momenten waarop de stuurgroep doorgaat. Vrijwel zeker speelt de ruime tijdsduur die we uittrekken voor de stuurgroep (combinatie met methodologische workshops) daarin een cruciale rol.

De workshops Lerend Netwerk (een eerste bijeenkomst vond plaats in 2011) werden in de daarop volgende jaren verdergezet, met als doel het verder ontwikkelen en overdragen van de begeleidingsmethodiek.

In de voorbije projectperiode konden omwille van de afnemende financiering geen workshops “Lerend Netwerk” meer worden georganiseerd. De focus werd dan ook verlegd naar halfjaarlijkse bijeenkomsten van de coördinatoren en netwerkbegeleiders in afzonderlijke groepen voor plantaardige en dierlijke sectoren.

Afstemming

In voorbije projectperiodes was er regelmatig afstemming met de coördinatoren van de projecten “Bio zoekt Boer” en “Bio zoekt Keten”, zowel telefonisch en via E-mail als in overlegmomenten op initiatief van Bioforum.

Naast heel wat “interne” afstemming (tussen de coördinatoren en met begeleiders en andere betrokkenen per netwerk) vraagt de werking van Biobedrijfsnetwerken heel wat “externe” afstemming.

Dit heeft uiteraard te maken met de centrale rol die de netwerken spelen in de kennisontwikkeling en het onderzoek, maar ook het groeiend belang dat andere actoren in het bio-veld (belangenbehartiging, beleid, economische actoren) hechten aan de inbreng van de primaire sector.

Een niet onbelangrijk gedeelte daarvan hangt samen met de gezamenlijke activiteiten van het Vlaams Kennisnetwerk (NOBL, CCBT en BBN).

Tot het jaarlijks terugkerend overleg behoort de CCBT expertenvergadering waarin overlegd wordt over aanpak en financiering van het praktijkonderzoek dat door CCBT wordt gecoördineerd, en waarin de deelname van BBN vanzelfsprekend is. Doel van dit overleg is een gefundeerd advies aan de Raad van Bestuur van CCBT over de besteding van de onderzoeksmiddelen.

Verder was / is BBN ook actief betrokken bij het project “Bio in Beeld”, informeel ketenoverleg zuivel, Strategisch Plan Bio, boereninitiatieven voor een of andere, al dan niet eenmalige vorm van netwerken, ...

Het afstemmingswerk brengt een onvermoede meerwaarde van de Biobedrijfsnetwerken aan het licht : doordat steeds meer “vertegenwoordigingswerk” bij allerlei instanties (waarvoor vroeger gezocht werd naar representatieve boeren) door de netwerk-coördinatoren wordt opgepakt, hebben boeren meer tijd en zin om de uitwisselingsvergaderingen met collega's bij te wonen.

Overzicht netwerkbijeenkomsten

*Ervaring uitwisselen, kennis ontsluiten,
onderzoek aansturen*

Overzicht netwerkbijeenkomsten

Biobedrijfsnetwerk Melkvee

23/05/2014 Bedrijfsbezoek Koen Van Gelder

Meer productiviteit van eigen land

Wim Govaerts licht aan de hand van het Biosano-kostprijsmodel toe hoe je de productiviteit van je eigen land kan berekenen. De grenzen daarvan zijn bedrijfseigen, en de meeste boeren hebben daar zelf wel zicht op : het aantal stalplaatsen, de hoeveelheid beschikbaar eigen ruwvoeder, ...

Aan de hand van een aantal basisgegevens van het bezochte bedrijf wordt de productiviteit doorgerekend naar liter melk, vem, dve.

Gebruik van dubbeldoelkoeien (montbelliarde gekruist met vleckfieh) maakt dat dit bedrijf naast “melk” ook veel “rund” produceert. Langs de kant van de melk kan nog wel wat productiviteit worden ingewonnen, mits het vervangingsbeleid niet in het gedrang komt.

Productie per hectare uitrekenen is een interessante oefening voor alle melkveehouders, maar collega's brengen in dat op de drogere en de natte, koude gronden de producties van dit bedrijf niet haalbaar zijn. Ook met de groei van het bedrijf dient rekening gehouden : een deel van de melkproductie die je mist wordt gecompenseerd door de aankomende vaarzen.

In het Europese netwerk van berijfsadviseurs over eigen eiwitvoorziening is gebleken dat reeds in heel wat landen het jongvee uitbesteed wordt voor opfok in natuurgebieden. Daarmee kan de productiviteit van de betere bedrijfsgronden aangezwengeld worden. Vaarzen vroeger laten kalven biedt geen oplossing, door het lagere gewicht bij eerste kalving, laat je een deel productie liggen. In het geitennetwerk werd dit berekend : per kilo lichaamsgewicht 18 liter minder productie in de eerste lactatie.

Met 1 hectare natuurgebied per 10 koeien voor jongveeopfok kom je een heel eind, mits mineralensupplementatie op ijzerhoudende gronden. Hooi van beheersgrasland is in elk geval goed inpasbaar in een melkveebedrijf. Overstromingsgebied blijkt uitstekend te zijn, maar het hangt van de regio of en aan welke voorwaarden je natuurgebied in gebruik kan nemen.

Geld maken van het vlees van melkvee blijkt een moeilijke opdracht, zeker op bio-bedrijven zonder mais.

Na verdere doorrekening voor bedrijven van andere aanwezigen, komen we tot het besluit dat de toegang tot grond dermate duur is, dat vooral dient ingezet te worden op melkproductie, en dat de “vleesproductie” dient beperkt te worden tot wat nodig is voor vervanging. Ideaal is dat per jaar een kalfvaars kan worden verkocht.

Meer melk van eigen land zonder bijkomende N ?

Tal van alternatieve teelten en teeltcombinaties werden vergeleken. Doel is teelten te vinden die ook tijdens de winter nog een goede productie geven en minimaal evenwaardig zijn met grasklaver.

Werden o.m. besproken :

- rogge gemengd met italiaans raaigras en vervolgens mais
- idem, maar gevolgd door sorgghum
- GPS van granen, al dan niet in mengteelt
- mais onder plastic
- winterveldbonen
- strokenteelt (gras/mais, graan/gras, ...)

Het ideale alternatief blijkt nog niet gevonden. Voor elk mogelijk alternatief was wel iemand aanwezig die uit eigen ervaring kritische bemerkingen kon geven. Op basis van grondkwaliteit of bedrijfskenmerken een goede keuze maken behoort wel tot de mogelijkheden, en ook praktische tips voor concrete toepassing van deze alternatieven maken dat “beginnersfouten” kunnen voorkomen worden.

Rondgang op het bedrijf

Bij de rondgang kwam het hoge ijzergehalte van de bodem ter sprake. Het kopergehalte in het rantsoen hoog genoeg krijgen is een uitdaging, omdat in bio geen chelaten mogen worden gebruikt. Een koperplaat in de voedermengwagen kan een oplossing zijn, maar de mengwagen met ijzeren onderdelen is op zich ook een bron van overtollig ijzer in het rantsoen.

Een perceel met klavermoeheid werd hier met succes aangepakt door een tussenteelt van spelt en inzaai van een pure graze graszaadmengsel.

Verder werd ook uitvoerig ingegaan op de praktische aanpak van de teelt van vlinderbloemigen (bonen en erwten) en de granen (triticale, haver).

16/12/2014 Biobedrijfsnetwerk Melkvee op PPK Pamel

Kostprijs biologische koemelk

In het kader van het ILVO-project Bio in Beeld kon Wim Govaerts een kostprijsberekening uitvoeren. Twaalf bio-melkveehouders bezorgden hun fiscale en/of bedrijfseconomische cijfers voor 2013. De twaalf deelnemende boeren

ontvingen thuis al het resultaat voor hun eigen bedrijf, samen met het gemiddelde van alle bedrijven.

Het valt op dat bedrijven die ruwvoer moeten aankopen, meestal een lage ruwvoerkost hebben. Wel blijkt het noodzakelijk om voor ruwvoeraankopen afspraken te maken op langere termijn.

Mestafzet bleek een belangrijk punt van discussie. Waarom moet de mest bio worden afgezet? Bio-tuinders kunnen immers gangbare mest aanvoeren, en ook verwerkers kunnen hun reststromen gangbaar afzetten. Waar zit de logica?

De melkprijs biedt momenteel te weinig ruimte om omschakeling aantrekkelijk te maken. Voor een goeie afzet is meer marktmacht nodig en zal sterker onderhandeld moeten worden. De kostenpost "gebouwen" is te laag ingeschat (en het hogere cijfer in de Biodia-kostprijsberekening bevestigt dit) omdat de deelnemende bedrijven geen recente investeringen in gebouwen hebben. Toch dient de melkprijs ook voldoende ruimte te bieden voor bv jonge melkveehouders die na overname wel investeringen moeten doen in gebouwen.

Wat de arbeidskosten betreft kan gewerkt worden met het vergelijkbaar inkomen, maar eventueel ook – naar het voorbeeld van de geitenhouders – met een eigen berekening van een "ondernemersloon" in overleg met de banken, verwerkers en andere ketenactoren.

De kostprijsberekening en bespreking daarvan in het netwerk werd gezien als een zeer nuttige en interessante oefening, in eerste instantie voor intern gebruik, en voor herhaling vatbaar (bv om de twee jaar).

Overige thema's

Kwamen verder aan bod : onderzoek naar klavermoetheid, bestendiger maken van eiwit, gebruik van reststromen en geneesmiddelenproblematiek.

Bedrijfsrondgang

Er werd geen bedrijfsrondgang gehouden, aangezien de bijeenkomst om praktische redenen (bereikbaarheid) georganiseerd werd in de lokalen van de kleinfruitproeftuin in Pamel.

03/03/2015 Bedrijfsbezoek 't Donderswal bij Johan Deman

Onderzoek

Grasklavermoetheid (ook op dit bedrijf een probleem) vraagt dringend meer onderzoek. Inagro wil graag nog meer percelen onderzoeken, om de link met aaltjes duidelijk te krijgen.

Verder kwam de proef met zwavelbemesting ter sprake. Vinden zwaveltekorten bij het vee hun oorsprong in de bodem? In Biopraktijk van december 2014 verscheen een artikel met informatie over dit vraagstuk : <http://www.ccbt.be/?q=node/465>

Tenslotte werden in het luik onderzoek ook de mogelijkheden besproken voor verhoging van het DVE in het rantsoen. Via verhoging van de grondstoffen (sojaschilfers, zonnebloemschilfers, veldbonen) kan een verhoging van het DVE bekomen worden.

Kostprijs: naar een rendabiliteitsprijs

Het rekenwerk naar de 'reële kostprijs' van de vorige bijeenkomst werd verdergezet. Op basis van VLIF-aanname werd de kostenpost 'gebouwen' aangepast. Een gemiddelde van de gegevens die uitsluitend afkomstig zijn van bedrijven die geen recente investeringen meer hebben gedaan in gebouwen, had uiteraard geleid tot een kostprijs, waarmee jonge boeren en groeiende bedrijven totaal geen marge hebben voor gebouwenkost. Dit is nu aangepast, wat leidt tot een 'rendabiliteitsprijs': een prijs waarmee je (onder meer ook) een stal kan bouwen en verder kan boeren.

De cijfers 2013 dienen nu wel nog geactualiseerd te worden naar 2015.

Tot op zekere hoogte geldt het probleem van de te lage gebouwenkost ook voor de 'grondkosten'. Deze zijn in (te) beperkte mate doorgerekend, namelijk via een fictieve pacht in de ruwvoerkost. Aankoop van grond financieren vanuit de melkprijs behoort dus niet tot de mogelijkheden.

Er wordt afgesproken dat enkel het eindcijfer (de rendabiliteitsprijs) naar buiten toe mag worden gecommuniceerd. Met het oog op een betere afzet of stimuleren van omschakeling mogen in individuele contacten de kostenposten wel nader worden toegelicht. De kostprijs van de gangbare melk (zoals berekend door AMS) kan eventueel richtinggevend worden toegevoegd.

Rondgang op het bedrijf

Tijdens de uitvoerige rondleiding op dit eerder grootschalige bedrijf werd ook aandacht gegeven aan de specifieke vraagstukken die hier spelen : onvoldoende mestafzet (deels opgelost via derogatie), de klavermoetheid, en de geslaagde teelt van Japanse haver als aaltjesbestrijder.

Biobedrijfsnetwerk Geitenhouderij

15/04/2014 Workshop mestonderzoek Kaho Sint Niklaas

Mestonderzoek

Naar aanleiding van eerdere netwerkbijeenkomsten waar het onderzoek naar ontwormen ter sprake kwam, kregen we het aanbod om in een workshop o.l.v. Jo Vicca te leren hoe we als geitenhouders zelf op het eigen bedrijf de toestand m.b.t. wormbesmettingen kunnen screenen.

Naast een toelichting over de praktische aanpak (zelf bereiden flotatievloeistof, nemen en prepareren van een meststaal, uitvoeren van de tellingen) kregen we ook de gelegenheid om dit individueel toe te passen met meegebrachte meststalen van het eigen bedrijf en door KaHo ter beschikking gesteld onderzoeksmateriaal.

Soorten wormen en behandeling

Voor de geitenhouderij zijn vooral volgende wormsoorten van belang : Nematodirus, Strongyliden, Trichuris, Eimeria's (coccidiose), Moniezia en Haemonchus contortus. Grootste problemen zijn Nematodirus en Strongyliden. Tegen Nematodirus wordt behandeld vanaf 100 EPG, tegen Strongyliden vanaf 500 EPG.

Een mogelijke strategie om resistentie te voorkomen is 10% van de kudde onbehandeld te laten, en bij voorkeur niet de beste geiten, maar "gemiddelde". De beste geiten hebben resistentie, en scheiden dus te weinig uit.

Een andere mogelijkheid is individuele dieren behandelen, en die welke er geen last van hebben met rust te laten.

Actuele situatie

Haemonchus contortus zou momenteel een probleem kunnen zijn. Dit is een worm die slecht tegen de koude kan, en daarom veel eieren uitscheidt als strategie tegen de winter. Met de zachte winter zullen er echter veel overleefd hebben. Kijken of het oogslimvlies (of de uier) goed roze is, zo niet kan dit wijzen op bloedarmoede als gevolg van Haemonchus-besmetting.

Ander aandachtspunt is Strongyliden. Deze zijn mogelijks verzwakt door de winter. Behandelde dieren worden op dit moment op de weide weinig besmet. Binnen een zestal weken (eind mei) zal er veel herbesmetting zijn.

Een fotoverslag werd als bijlage toegevoegd aan dit projectverslag.

26/08/2014 Bedrijfsbezoek Wim Pieters - Bassevelde

De eerste ronde

Zoals gebruikelijk start de netwerkbijeenkomst met de ronde van de bedrijven: hoe loopt het, welke knelpunten zijn er, wat kunnen we van elkaar leren, ... ?

Stand van zaken onderzoek

In het “Welzijnsproject biogeiten” (van HUB-KAHO Sint-Niklaas) wordt gewerkt aan een screening van het dierenwelzijn op de bedrijven en het opstellen van een protocol rond dierenwelzijn. Na een enigszins terughoudende start begint dit project vlot te lopen.

De medewerking van het netwerk werd gevraagd voor een nieuw project : “Preventie en behandeling van maagdarmwormen” (HoGent Melle). Daarvoor dient nog bijkomende informatie te worden ingewonnen : wat wordt van de geitenhouders verwacht, wat hebben ze aan dit project, en hoe kan het netwerk dit project mee aansturen ?

In het kader van de projectoproep bio van ADLO zal een project worden ingediend met als thema ‘Bevorderen van de natuurlijke ziekte weerstand en verminderd geneesmiddelengebruik voor knelpuntziekten in de biologische veehouderij’. Het netwerk verklaart zich akkoord om er de diersoort geiten bij te betrekken. De belangrijkste knelpuntziekte voor de geitenhouderij zal later nog worden vastgelegd.

Bedrijfsrondgang

Tijdens de bedrijfsrondgang, zoals gebruikelijk o.l.v. Wim Govaerts, gaat de aandacht vooral naar de mogelijkheden van duurmelken, en natuurlijk ook naar “het” van de dag : de uitstekende vooruitzichten voor de melkafzet door de Organic Goatmilk Cooperation.

08/12/2014 Bedrijfsbezoek Wim en Jasper De Middeleer – Sint Lievens Esse

Onderzoek

Luc De Combel en Karen Malrait (HoGent Melle) stellen het project GINGEIT voor. Het project loopt van september 2014 tot september 2016 en onderzoekt de problematiek van de maagdarmwormen. Van februari 2015 tot november 2015 zal een maandelijkse inventarisatie worden gemaakt van de worminfecties. Boeren krijgen maandelijks het resultaat voor hun eigen bedrijven, met aanduiding waar het bedrijfsresultaat zich situeert. Alle bedrijven beslissen hieraan deel te nemen.

Vervolgens wordt een stand van zaken gegeven van de diverse onderzoeksprojecten :

- Welzijnsproject Jo Vicca
- Eiwitwaardering (bestendiger maken van eiwitcomponenten)

- Inzet van bijproducten/reststromen uit de verwerking
- Beperking geneesmiddelengebruik (negatief advies, niet 'fundamenteel' genoeg)
- Bio in Beeld – Ilvo (vooral gericht op koeien en vleesvee)

Wetgeving

Inzake wetgeving worden de actuele thema's overlopen : gebruik van kunstbiest, chelaten in mineralenmengsels, kruidenextracten als voederadditief en MAP 5.

Slacht en vermarkting van bio-geitenvlees

Vanuit Bio zoekt Keten (Paul Verbeke) komt een vraag naar interesse voor actie naar de vermarkting van bio-geitenvlees. We gaan ervan uit dat er niet echt een markt voor is. Enkele geitenhouders geven zich wel op als te contacteren geïnteresseerden indien er een mogelijkheid zou komen voor een mobiele slachtplaats.

In afwachting van een wijziging van de wetgeving is er op dit moment wel al een mogelijkheid om geiten te slachten in niet-gecertificeerde slachthuizen, in de mate waarin de boer bereid is zelf daarvoor de verantwoordelijkheid te nemen, en voorafgaand goede afspraken worden gemaakt met het slachthuis, zodat alle wettelijke voorwaarden van een biologische slacht gerespecteerd worden (scheiding, traceerbaarheid en toegang voor het controleorgaan).

Rondgang op het bedrijf

Uitgebreide rondgang met veel aandacht voor de verregaande mechanisatie : o.m. automatische voerinstallatie, melkcarrousel, ...

Biobedrijfsnetwerk Groententeelt

02/06/2014 Bedrijfsbezoek Frank Schelfout - Bornem

Bedrijfsrondgang

Na 20 jaar gangbare teelt schakelde Frank zijn bedrijf (10 ha) om naar bio in 2009. Vanaf de omschakeling tot het huidige seizoen bestond het teeltplan uit prei en bloemkool voor de veiling, afgewisseld met twee jaar grasklaver. Vanaf dit seizoen worden door de zoon 2,5 ha fijne groenten geteeld, eveneens voor de veiling. Het gaat om twee afzonderlijke bedrijven, gebruik van het bestaande machinepark wordt doorgefactureerd.

Tijdens de bedrijfsrondgang kwamen volgende aspecten aan bod : grondbewerking (ploegen en spitten), bemesting, vast rijpadensysteem (GPS), machinepark,

vruchtwisseling en arbeidsspreiding. Daarnaast werd ook uitvoerig ingegaan op de hoofdteelten en de belangrijkste teelten in de fijne groenten.

Onderzoek en uitwisseling van ervaring

Bij de preiteelt werd ingegaan op het onderzoek dat Femke Temmerman van Inagro voert naar de preimineervlieg. Levendig uitwisseling onder de boeren over mogelijke beschermingsmaatregelen, ook al blijkt dat niet evident.

Verder kwam ook de bescherming tegen vogelschade aan bod. Frank heeft zelf een windturbine ontwikkeld, die door middel van een ketting aan de wieken een steeds wisselend geluid veroorzaakt dat vogels op afstand houdt.

Efficiënt onderwerken van grasklaver blijft een boeiend thema voor elke bio-tuinder, en hetzelfde geldt voor het machinepark van dit uitstekend gemechaniseerd bedrijf.

Ter afronding werd stilgestaan bij de actualiteit in de sector : de fytolicensie, cijfers en kengetallen en de toekomstige activiteiten.

16/06/2014 Bedrijfsbezoek De Witte Beek – Bierbeek

Hoewel Jen Nold pas drie jaar geleden haar CSA-bedrijf gestart heeft (1,2 hectare) is dit een ongelooflijk “rijk” bedrijf inzake bedrijfspraktijk. De belangrijke pijlers van het bedrijf zijn vooral beïnvloed geweest door de bedrijven waar Jen destijds zelf stage liep. Die thema’s zijn : onkruidbestrijding, mechanisatie, zaadvaste rassen, eigen zaadteelt en CSA-zelfoogst.

Bedrijfsrondgang

Naast bovenvermelde thema’s werd bij de rondgang ook uitgebreid ingegaan op de grondbewerking – bemesting – vruchtwisseling, de eigen opkweek van plantgoed en de groenbemester. Jen gebruikt hiervoor een eigen mengsel van een viertal gewassen. Zij onderbouwde tijdens de rondgang deze keuze, en gaf tips voor praktische toepassing.

Bij het overlopen van de teelten bleek andermaal welk bijzonder bedrijf dit is. Van een aantal teelten is er echt sprake van een “variëteiten-collectie”, o.m. de bonen, erwten en tomaten.

Onderzoek

Jen neemt deel aan de veldproeven die door Inagro worden opgezet (o.a. bloemkoolproef en de proeven i.s.m. het Netwerk Zelf Zaden Telen) maar voert zelf

ook een aantal eigen experimenten uit, zoals experimenten met plantafstand en bemesting in kolen.

Andere experimenten zijn : vergelijking zaadvasten en hybriden in courgette, allerlei rassenproeven zaadvaste rassen, plantafstand pompoenen, mengteelt mais – staakbonen, ...

Er werd een “snelle” smaakproef gedaan van diverse wortelrassen, die de week daarop uitvoerig werd overgedaan tijdens het netwerk op De Zonnekouter.

De netwerkbijeenkomst werd afgerond met een “doorlichting” van de mechanisatie door Bert Van der Geynst, zelf ook bio-boer maar vooral werktuigbouwer ten behoeve van kleinschalige groentenbedrijven.

02/07/2014 Bedrijfsbezoek De Zonnekouter - Machelen

An Verboven en Walter Coens zijn al 25 jaar bioboer. Hun bedrijf wordt nu omgevormd tot een CVBA waarin ook een drietal jonge medewerkers nu instappen als werkende vennoot. De Zonnekouter is een gemengd BD-bedrijf dat vooral gespecialiseerd is in fijne groenten.

Bedrijfsrondgang

Tijdens de bedrijfsrondgang komen in eerste instantie de gebruikelijke thema's aanbod : bodem – bemesting – vruchtwisseling, mechanisatie ...

Ook hier komt het al snel op de thema's die in het bedrijf en in de actualiteit in de focus liggen. Voor De Zonnekouter is dat in eerste instantie de groenbemesting.

Hier gebruikt men om diverse redenen zuivere rode klaver. Dat heeft te maken met zowel stikstofvoorziening (BD = 120 kg N uit dierlijke mest) als onkruidonderdrukking. Het thema werd zeer grondig uitgediept : inpassen in het bedrijfssysteem, oogsten of mulchen, andere gewassen door de klaver mengen dan gras, maaimeststoffen, ...

Tevens werd de vraag bekeken of groenbemesters die aanleiding geven tot veronkruiding ook op rijen geteeld en geschoffeld kunnen worden.

Aansluitend werd ook gekeken naar wat groenbemesters doen voor bijen. Ook de imkerij is een belangrijk aspect op dit bedrijf. Op kleine schaal worden allerlei experimenten gedaan met bijenplanten, om na te gaan welke eventueel op grote schaal in het groentenbedrijf kunnen worden ingepast.

Onderzoek

Inzake groenbemesters werd ingegaan op het onderzoek dat Inagro en Louis Bolk Instituut voeren naar toepassing van maaimeststoffen.

Daarnaast werd Wim Wesemael van het ILVO uitgenodigd om toelichting te geven bij praktische vragen over aaltjes : symptomen, levenscyclus, voorkomen, invloed van groenbemesters en teeltplan / vruchtwisseling, aanpak en preventie.

Bedrijfsstructuren

Na de verdere rondgang langs de machineloods en de plantgoedopkweek, kwam het gesprek op de toekomstige ontwikkeling en structuur van het bedrijf. Onder meer de samenwerking binnen het bedrijf en met andere bedrijven kwam aan bod, naast de oprichting van de coöperatieve en het vraagstuk van de grond (vrijkoop via Land-in-Zicht, mede-eigendom via De Landgenoten).

07/07/2014 Bezoek aan De Poshoof in Nederland

Onze akkerbouwers - groentetelers kregen (samen met een aantal Nederlandse collega's) een rondleiding onder leiding van plaatselijk landbouwadviseur Stefan Muytjens op het bedrijf De Poshoof van de familie Niesten.

De huidige uitbaters zijn reeds de vijfde generatie die op die plek boert. In 2011 schakelden ze om naar biologische akkerbouw.

Bedrijfsrondgang

Op 35 ha wordt met veel zorg voor het bodemleven een vast rijpadensysteem gehanteerd. Een geheel nieuw en uiterst goed doordacht machinepark helpt het bedrijf in zijn zorg voor het bodemleven en de strijd tegen het onkruid.

De deelnemers waren onder de indruk van het nieuwe machinepark helemaal in functie van het vaste rijpadensysteem. De tractor op hoge banden trok dan ook de aandacht.

De vruchtwisseling bestaat uit aardappelen, witloofpennen, brouwgerst , spelt , zaaiuien, grasklaver en daarnaast ook nog witte en groene asperges. De brouwgerst wordt geteeld voor Gulpener bier, en de asperges worden direct naar de consument afgezet.

De velden lagen er zo goed als onkruidvrij bij en ook de aardappelen stonden er nog fris en nagenoeg weinig aangetast bij. Raymond kiest voor het kopervrij telen van de aardappelen waarbij het ras Laura het uitstekend doet.

Ook maaimeststoffen (grasklaver) en gebruik van compost vormen onderdeel van de bedrijfsstrategie.

23/07/2014 Bedrijfsbezoek Vandersmissen - Halle

Jos Vandersmissen en Monique De Crem zijn al bioboeren sinds 1989 en daarmee behoren zij min of meer tot de pioniers van onze biologische landbouw. Sinds die tijd maakte hun bedrijf heel wat ontwikkelingen door, waardoor het bedrijf een belangrijke pool is van ervaringskennis.

Bedrijfsrondgang

Na meer intensieve teeltfasen in het verleden werd gekozen voor de actuele vruchtwisseling met meer rust, en met name een teeltopvolgung van triticale (met onderzaai van klaver), kolen, aardappelen en pompoenen.

Een nieuwe schoffelmachine zorgt ervoor dat Jos nu ook het onkruid beter de baas kan in zijn moeilijk proper te houden lichte leemgrond. Schade door konijnen baart hem wel heel wat zorgen. Aanleiding voor een levendige uitwisseling, want hij deelt die zorg met zeer veel telers.

De aardappelen, Agila en Allegria, worden geteeld voor Niemegheers.

Onderzoek

Naar aanleiding van de rondgang in de aardappelen gaf Lieven Delanote (Inagro) toelichting bij lopend onderzoek en andere projecten, zoals het nieuwe BZK-project rond aardappelen, aantasting door ritnaalden en de kansen die voorkiemzakken geven in moeilijke aardappeljaren zoals dit jaar.

Wat dit laatste betreft, blijkt dat we hier vooral ook de leveranciers van pootgoed warm moeten maken voor tijdige levering, zodat we aan de slag kunnen met deze voorkiemzakken.

Biobedrijfsnetwerk Kleinfruit

23/06/2014 Bezoek Proeftuin Marc Geens - Zomergem

Rondleiding op de Proeftuin Zomergem, plantenkwekerij van Marc Geens. Er wordt gewerkt volgens de regels van de biologische landbouw, maar het bedrijf staat niet onder controle.

Marc startte ooit als hobby met het verzamelen van stekelbesvariëteiten. Dit was het begin van een zeer brede collectie van bessen. In totaal staan er nu meer dan 500 soorten bessen en vruchtdragende bomen.

In de zomer organiseert Marc 'Proefdagen': kun je letterlijk alle soorten proeven en zien, en op die manier de rassen beoordelen. Van vele van de rassen vermeerderd hij zelf. Die gaan vooral naar particulieren. De meeste professionele telers kochten hier ook al variëteiten die anders moeilijk te vinden zijn.

Na de voorstelling kon iedereen vrij grasduinen in de collectie: kijken en proeven. Bij een lekker glas werden rassen in groep besproken, gewikt en gewogen. Bijzonder boeiend voor al wie met teelt en verkoop bezig is.

Op de website van de proeftuin zijn uitgebreide overzichten van de verschillende soorten en variëteiten beschikbaar: <http://www.proeftuin.info/Nl/homenl.php>

29/07/2014 Bedrijfsbezoek Frambiosa y Besos - Beauvoorde

Rondleiding op Frambiosa y Besos, kleinfruitbedrijf van Wim Vandenberghe in Beauvoorde (Veurne).

Dit nog relatief jonge bedrijf (start 2010) is volledig gericht op lokale verkoop: hoeveverkoop, restaurants en BB uit de buurt, enkele bakkers, een marktkramer en 2 verdelers naar toprestaurants zijn de klanten van het vers fruit. 85% ongeveer wordt vers verkocht. De rest wordt ingevroren om confituur, coulis en sap te laten maken dat verkocht wordt onder het merk Bio Van Bij Ons. Jaarlijks wordt er bijgeplant naargelang de verkoop evolueert.

De bemesting gebeurt op basis van grond- en bladanalyses. Er wordt gewerkt met groencompost (die tevens als mulching tegen het onkruid dient) en Ecomix 2 en 3. Geert Latet van PCFruit komt om de 3 à 4 weken langs voor bedrijfsadvies.

De teelten bestaan uit diverse variëteiten van zwarte bes, stekelbes, rode en witte bes, braambes, zomer- en herfstframboos.

Voor al deze teelten worden het teeltverloop, de oogst, de ziekten en plagen besproken, voor sommige teelten aangevuld met de variëteitenkeuze en de eventuele inzet van nuttige organismen (natuurlijke vijanden).

Belangrijk thema is ook hier de opsporing van drosophila suzukii. Er hangen vallen, maar ten tijde van het bedrijfsbezoek waren er nog geen gevonden. Later in het seizoen bleken ook op dit bedrijf drosophila suzukii aanwezig.

03/10/2014 Bedrijfsbezoek Slowberry – Frank Souffriau - Lier

Na enkele jaren experimenteren op kleinere schaal heeft Frank in 2014 ongeveer 40 are kleinfruit aangeplant: Vooral frambozen en braambessen, stekelbessen en wat rode bes. Het fruit wordt vooral in de hoevewinkel en de automaat verkocht.

Zoals gebruikelijk is er een rondgang op het bedrijf, maar het bezoek (PPK i.s.m. BBN) staat toch vooral in het teken van de proef aangelegd in kader van het CCBT-project “Optimalisatie bemesting houtig kleinfruit”.

Voor meer informatie over deze proef : <http://www.ccbt.be/?q=node/453>

29/01/2015 Studienamiddag Drosophila Suzukii – PC Fruit – Kerkom

De bijeenkomst (organisatie BBN i.s.m. PC Fruit) start met een ophijsting van de ervaring met drosophila bij de aanwezige telers in 2014. Daaruit blijkt dat de schade zich vooral situeert in de herfstframboos, van half september tot half november, met een piek in de tweede helft van oktober. Bij een aantal telers is de schade zo aanzienlijk dat ze de oogst moeten stopzetten.

Vervolgens komen diverse sprekers aan het woord die de stand van zaken toelichten van het onderzoek m.b.t. drosophila suzukii.

Jeroen Groffin geeft een overzicht van de actuele kennis over dit plaagorganisme. Belangrijke bevindingen zijn dat DS overwintert in houtig materiaal, compost en rottend fruit. Aangetast fruit toch verder oogsten en in gesloten containers opslaan is dan ook belangrijk, te meer omdat de lokstof in de vallen minder goed werkt als er veel rijpe fruitresten aanwezig zijn in de aanplant. Bestrijding biedt weinig perspectief : enkel spinozad is op dit moment erkend. Ook bestrijding met nemathoden zal vermoedelijk geen oplossing brengen, omdat de tijd tussen de eiafzet en de schade door de larven zeer kort is.

Miet Boonen stelt het CCBT-project voor dat in 2015 en 2016 samen met PPK zal uitgevoerd worden: testen met innetten tegen DS. Naast efficiëntie, tijdstip, kostprijs, ... vragen nog heel wat andere punten aandacht in dit onderzoek, o.m. de vraag hoe het dan moet met natuurlijke vijanden en bestuivers, en de verwachting dat de zeer fijnmazige netten zullen leiden tot hogere luchtvochtigheid en schimmelinfecties.

Tim Beliën stelt het demoproject Bioroots voor, waarin ook een luik m.b.t. DS opgenomen is. Bedoeling van het drosophila-luik in dit onderzoek is vooral aan de weet te komen hoe bespuitingen zo efficiënt mogelijk kunnen ingezet worden.

Er kan op dit moment geen éénduidige strategie tegen DS naar voor te schuiven. Uit het telersoverleg kwamen wel een aantal mogelijke te onderzoeken pistes naar voren, maar het blijkt toch bijzonder moeilijk vraagstuk. Enerzijds is enkel een niet-selectief bestrijdingsmiddel erkend, dat dan nog zou moeten worden toegepast op een moment dat er nog te oogsten fruit aanwezig is. En anderzijds kan een eventuele aantasting enkel binnen de perken gehouden worden door aangetast fruit verder af te oogsten, zonder dat daar ook maar enige inkomst tegenover staat.

Biobedrijfsnetwerk Vleesvee

05/05/2014 Bedrijfsnetwerk op de Ionahoeve - Kessel

Uitwisseling kengetallen

Yannik Goorikx stelt zijn literatuurstudie voor mbt kengetallen rond vruchtbaarheid en groei bij verschillende rundveerasen (Charolais, Limousin, Maine Anjou, Salers, BWB extensief, Blonde d'Aquitaine, Aubrac, Parthenais, Herford, Gascogne).

De kengetallen van de aanwezige vleesveebedrijven worden vervolgens besproken. Volgende kengetallen komen aan bod : conformatie, conformatie/groei, tussenkalf tijd, groei per dag van de mannelijke dieren, globale productiviteit, leeftijd eerste kalving, percentage groei vrouwelijk/mannelijk, landproductiviteit en levend gewicht.

Vervolgens wordt besproken hoe er wordt verdergegaan met de dataverzameling de ontwikkeling van het instrument voor databeheer. Er blijken met name wel wat aanpassingen noodzakelijk.

Er wordt uitvoerig gedebateerd hoe de data onderling tussen de bedrijven worden gedeeld, en over het vraagstuk van het openbaar maken in het kader van thesissen of onderzoeksprojecten.

Tenslotte wordt nog overlegd over het betrekken van nieuwe vleesveeproducenten bij het netwerk, en mogelijke nieuwe thema's voor onderzoek of thesisstudie.

27/08/2014 Studiereis Wallonië

François Grogna, adviseur bij Biowallonie vergezelde ons bij de bezoeken bij José Annet en Arnaud Sauvage, 2 vleesveehouders in de streek van La Roche en Ardenne.

Bedrijfsbezoek José Annet 'Ferme du Vivrou'

Het bedrijf is omgeschakeld naar bio in '98. Ze kochten daartoe een 12-tal Limousinkoeien, geleidelijk werden de witblauwe runderen verkocht en groeide de Limousinstapel aan. Er zijn nu een 70-tal zoogkoeien, en ongeveer 80 ooiën.

Het bedrijf beschikt over 100 hectaren, waarvan 20 akkerbouw. Ruim 6 hectaren worden besteed aan de teelt van spelt, verder is er triticale, haver en erwten. Spelt gaat naar Duitsland voor brood, andere granen worden geplet of gemalen en aangezuurd ingekuuld.

Voor de weiden wordt gebruik gemaakt van speciale Sencier-mengsels, afgestemd op de eigen gronden. Deze mengsels hebben ook het voordeel dat onafhankelijk van de weersomstandigheden er altijd een gewas in het mengsel zal zijn dat zeker voldoende opbrengst geeft.

Het bedrijf heeft zelf een afzetcoöperatieve voor rundvlees opgericht. De stieren worden verkocht op 18 – 20 maanden aan een karkasgewicht van 450 kg.

Ons bedrijfsnetwerk is vooral geïnteresseerd in kengetallen, en daar werd dan ook uitvoerig op ingegaan, naast de discussie wat een "mooie" koe is ...

Bedrijfsbezoek Arnaud Sauvage

Dit melkveebedrijf houdt ook een aantal Limousins. De insteek is hier geheel verschillend. Arnaud ziet de Limousins als een soort van 'bank'. De aangroei van de vleesveestapel en de geleidelijke groei van de dieren zijn voor hem een soort van spaarmethode. Hij verkoopt een aantal dieren als hij cash geld nodig heeft voor investeringen of aankopen.

Het idee kon onze vleesveehouders maar matig bekoren, zelf hebben zij een heel andere drijfveer.

Uitwisseling met Bio Wallonie

In tegenstelling tot Vlaanderen waar BioForum actief is in belangenbehartiging en ondersteuning van de sector, is Bio Wallonie actief in technisch advies, en niet in de belangenverdediging. Het bezoek aan de Waalse vleesveebedrijven was een goede gelegenheid om te informeren hoe de biosector en –ondersteuning in Wallonië gestructureerd zijn.

Tenslotte werd ook nog intern overlegd over de werking van het eigen netwerk rond kengetallen en onderzoek.

De tip van José Annet om jaarlijks alle dieren te wegen, nemen onze vleesveehouders alvast mee van deze studiereis. Er zal uitgekeken worden naar een mogelijkheid om dit gecoördineerd vanuit het netwerk te organiseren.

Er wordt ook gekeken naar de ADLO-onderzoeksoproep m.b.t. geneesmiddelenreductie. De vleesveehouders willen hier graag aan meewerken. Voor hen zijn vooral kalverdiarree en wormen de belangrijkste ziekten.

09/12/2014 Bedrijfsnetwerk op de Ionahoeve – Kessel

Thesis-thema's

Het vleesvee-netwerk heeft enkele thesisstudenten bereid gevonden hun onderzoeksvragen op te pakken : enerzijds

'Inzicht krijgen op de huidige productiewijze (ras, slachtleeftijd) en de huidige rantsoensamenstelling van de dieren. Door inzicht te krijgen in de kwaliteit van de kuilen moet de veehouders nieuwe inzichten geboden worden hoe ze het rantsoen verder kunnen optimaliseren om de vleeskwaliteit te verbeteren (op basis van inzichten uit de thesis van Alissa). Aanpassing van het rantsoen moet wel gericht zijn op het inzetten van eigen voedermiddelen en zo weinig mogelijk aankoop (systeem biologische landbouw)'

en anderzijds

'Vleesveehouders stellen zich vragen bij de kwaliteit van de kuilen, de rantsoensamenstelling is onvoldoende gekend. Toch speelt de vraag wel of de productiviteit verhoogd kan worden door meer inzicht te krijgen in de samenstelling van het rantsoen en dit naar behoefte aan te passen is? Ook de rol van krachtvoer is hierbij belangrijk. In welke mate kan het verhogen van de krachtvoergift, de afmest (karkaskwaliteit) en vleeskwaliteit verbeteren?'

Het netwerk overlegt hoe dit onderzoek kan aangestuurd worden, en met welke informatie vanuit de sector ze dit kunnen ondersteunen.

De algemene doelstelling moet zijn om SAMEN een instrument maken dat voor bedrijfsadvies in groep kan gebruikt worden, en dat uiteindelijk leidt tot een langetermijnstrategie voor de individuele vleesveehouder, waardoor hij met minimale input tot een maximaal rendement kan komen.

In de toekomst zou het bedrijfsnetwerk de bijeenkomsten willen diversifiëren in algemene netwerkbijeenkomsten waarop alle geïnteresseerden welkom zijn, en thematische netwerken rond specifieke thema's waarin boeren bijeenkomen volgens eigen interesse of bereidheid om data met elkaar te delen.

Economische kengetallen

Momenteel wordt in onze sector vaak gerekend met gemiddelden of met actuele kostprijs. Dit geeft een vertekend beeld dat geen rekening houdt met specifieke bedrijfssituaties of de toekomst van de bedrijven. Een gemiddelde kostprijs waarin weinig of geen stalkosten zijn opgenomen omdat de deelnemende bedrijven enkel afgeschreven stallen hebben, is onvoldoende om de stal te vervangen als dat echt nodig wordt.

Het netwerk bespreekt de kostenposten die moeten worden opgenomen in de zgn. “rentabiliteitsprijs”, een prijs die in het geitennetwerk werd ontwikkeld, en o.m. gebaseerd is op een verantwoord investeringsniveau.

Biobedrijfsnetwerk Pluimvee

16/12/2014   Netwerkbijeenkomst Proefbedrijf Pluimveehouderij - Geel

De jaarlijkse netwerkdag van de pluimveehouders (een meer intensief vergaderritme is volgens de pluimveehouders moeilijk haalbaar en niet echt zinvol) begint traditiegetrouw met een “eerste ronde” waarin verteld wordt hoe het op de bedrijven gaat en wat de vragen zijn.

Belangrijk thema : “Wat bij een ziekte-uitbraak die aanleiding geeft tot blokkering van het bedrijf door FAVV ?”

Diergezondheid

Vervolgens werd het thema “Diergezondheid op bioplumveebedrijven” ingeleid, vanuit de praktijk bekeken, door dierenarts Johan Van Erum (Galluvet). Johan belichtte heel wat gezondheidsvraagstukken die bij de pluimveehouders leven.

Kwamen onder meer aan bod : vogelgriep en andere virale ziekten, glazenpunteieren, colibacillose, vlekziekte, bloedluis, darmontsteking, histomonas en wormen. Er werd niet alleen ingegaan op de medische kant van de zaak maar ook vooral de praktische aanpak, o.m. wat preventie betreft.

Wetgeving

In “de stand van zaken wetgeving biologisch pluimvee” werd een brainstorm gehouden over regionaal voeder en bedrijfsgrootte, en hoe we zelf op de wijzigende regelgeving kunnen inspelen.

Een goed rantsoen

Tenslotte brachten Luc Maertens, Annelies Beeckman en Ine Kempen de puzzelstukjes bijeen die van belang zijn voor het samenstellen van een goed pluimveerantsoen. De rantsoenen zijn ook gekoppeld aan allerlei aspecten die eigen zijn aan de kippenhouderij van vandaag, o.m. productiviteit en het type kip dat vandaag gehouden wordt.

Het komt er dus op aan om strategisch te denken en de randvoorwaarden mee te nemen in de vraag hoe we kunnen inspelen op betere rantsoenen en regionaal voer.

De boeren aan het woord ...

“Doe er nog eens vijf jaar bij !”

Biobedrijfsnetwerken : de boeren aan het woord !

Een peiling naar de tevredenheid bij de boeren over hun biobedrijfsnetwerken

---

Situering van de peiling

Naar aanleiding van het vijfjarig bestaan van de biobedrijfsnetwerken, en de afronding van de projectfinanciering c.q. verzelfstandiging van de netwerken, gaven we aan Johan Devreese de opdracht om in beeld te brengen wat de boeren er zelf aan hebben.

De focus lag hierbij op de biobedrijfsnetwerken melkvee, geiten, kleinfruit en groenten.

Via de adressenlijsten van de bioboeren actief in de vier vermelde sectoren, werden bijna 80 bedrijven gecontacteerd: 35 kleinfruitelers, 20 groententelers, 18 melkvee- en 10 geitenhouders. Sommige bedrijven behoren tot twee sectoren.

Deze geadresseerden vormen dus een veel ruimere groep dan de frequente deelnemers aan de biobedrijfsnetwerken.

In eerste instantie werd het contact via mail gelegd, daarna eventueel ook nog telefonisch.

In totaal reageerden 18 boeren spontaan op de mail die ze ontvingen: 7 kleinfruitelers, 3 groententelers (waarvan 2 tevens vleesveehouder zijn), 3 melkveehouders en 5 geitenhouders.

Hieronder een verslag van de ontvangen feedback. Het is enerzijds een zo getrouw en zo volledig mogelijke weergave van de input van de boeren en zoals door hen geformuleerd; anderzijds werd de input opgedeeld in enkele rubrieken.

Resultaat van de peiling

De algemene tevredenheid

De reacties op een algemene vraag naar tevredenheid over BBN zijn zeer eenduidig!

Ze gaan van 'O.K.', tot 'zeker positief', 'ik kom zoveel mogelijk', als 'ik kom er graag naar toe, ik maak er graag tijd voor', naar 'enthousiast', tot zelfs 'absoluut tevreden' en meermaals 'super tevreden'.

Wat hebben de boeren aan BBN ?

De boeren formuleren zeer vele positieve effecten. Die effecten liggen op verscheidene vlakken. Hier een gegroepeerde opsomming van de reacties:

- een bijzonder interessante manier om informatie tussen collega's uit te wisselen, een goede formule voor doorstroming van ervaringen en van info, op elkaars bedrijf kijken en zien hoe een ander het doet, bijeenkomen bij een collega thuis: dit roept vragen op en geeft antwoorden, zo leer je, veel uitwisseling, problemen die ik tegenkom op mijn bedrijf worden op een BBN verhelderd, leidt steeds tot nieuwe ideeën (bedrijfseconomisch en praktisch),

kennisontwikkeling onder collega's is de snelste weg naar vooruitgang, zowel de formele als de informele uitwisseling zijn belangrijk

- dé kans om collega's te ontmoeten, weten wat er leeft bij de collega's, eens gezellig samenzijn, samen zijn tussen collega's creëert gedragenheid en saamhorigheid, het eigen eiland eens verlaten, verlaagt de drempel om ook gedurende het jaar eens een collega te contacteren, wie is waar mee bezig, wie kan je achteraf nog eens opbellen met vragen of wie kan je een interessant contact doorgeven
- nuttige thema's, leerrijke onderwerpen, interessante bezoeken, inspiratiebron
- vertrekt vanuit de vragen die leven onder boeren
- samen problemen aanpakken en proberen oplossen
- goede aanvulling door experts, weten waar de proefcentra mee bezig zijn: bespaart veel tijd in eigen opzoekingswerk en in zelf uitproberen, goede communicatie tussen de praktijk (de boeren) en het onderzoek (de experts), goede samenwerking tussen boeren en onderzoekers is essentieel voor goede resultaten zowel in onderzoek als in de praktijk
- inspraak in nieuwe onderzoeksprojecten
- verhelderende kostprijsberekening, aanzet tot groepsaankopen, een gezamenlijke facebookgroep
- goede verslagen

Wat maakt uit of een BBN geslaagd is ?

- openheid tussen alle aanwezigen
- het vertrouwen om zaken die goed en/of net niet zo goed lopen op je bedrijf 'bloot' te geven
- de uitwisseling tussen de boeren en de aanvulling door experts
- een gedreven trekker die alles goed organiseert en begeleidt
- een goed verslag

Vragen en knelpunten

- wat met gemengde bedrijven ? komen overal en nergens aan bod
- wat met kleinschalige groentenbedrijven ?
- BBN groenten: grote en steeds variërende groep, zo ontstaat geen band; het lijken eerder studiedagen
- bij BBN kleinfruit ook het steenfruit betrekken ?
- BBN kleinfruit herbenoemen in BBN zacht fruit ?

- BBN vleesvee: het aantal deelnemers is te klein
- BBN melkvee: een tijd lang te weinig volk, was recent wel tweemaal beter en daardoor ook veel nuttiger
- jammer dat het CSA-netwerk niet onder BioForum valt

Suggesties voor de toekomst

- doe er nog eens vijf jaar BBN bij!
- streven naar groepjes van 10 à 15 boeren, die een vaste groep kunnen vormen
- nog meer openheid onder de boeren creëren (bv. bij een bedrijfsbezoek telkens het rantsoen grondig doornemen, volledig uitgerekend en waarom het zo in elkaar zit)
- duidelijk maken dat gevoelige zaken die in de groep besproken worden, ook in de groep moeten blijven
- telkens met de boer van ter plaatse bepalen welk thema extra aandacht kan krijgen (bv. bemesting, beweiding, fokkerij, lammerenopfok, ...)
- excursies over de landsgrenzen organiseren
- samenkomen met Nederlanders en Vlamingen rond specifieke thema's: bv. knolseldertelers, courgettetelers, ploegloos boeren, inwerken groenbemesters
- omwille van tijdsefficiëntie voor de groententelers: samenkomen in een weekend, met verschillende onderwerpen op de agenda; suggestie periode: tussen 12 en 20 december en tussen 12 en 20 januari; meteen ook het aangename aan het nuttige koppelen
- beschikbaar stellen van een gesloten website (zo gestructureerd dat die ook via tablet en smartphone op het veld beschikbaar is) waar je op basis van zoektermen snel relevante informatie (per thema) kan opvragen
- de kostprijsberekening herhalen en nog verder verdiepen
- en dit als uitsmijter: 'BBN is voor het duurzaam voortbestaan van BioForum 78 keer belangrijker dan consumentenpromotie'

Slotbeschouwingen

Ondanks de zeer drukke voorjaarswerkzaamheden voor de meeste boeren, kwamen eind april al snel heel wat reacties binnen. Dit illustreert een grote betrokkenheid van de boeren bij hun biobedrijfsnetwerken.

De boeren hebben duidelijk vele en goede redenen om naar de BBN-bijeenkomsten te gaan.

De tevredenheid van de respondenten is uitermate positief en iedereen wil met de biobedrijfsnetwerken verder doorgaan. Voor velen vormen ze immers een belangrijk moment in het

werken en leven als bioboer. Kortom : de biobedrijfsnetwerken zijn in diverse sectoren van de biolandbouw niet meer weg te denken.

Anderzijds leven er nog wel wat vragen en zijn er niet ingeloste verwachtingen, samen met heel wat aanbevelingen voor de toekomst. Het lijkt ons nuttig om deze met de verschillende netwerkbegeleiders (zowel procesbegeleiders als technische begeleiders) te bespreken en een plaats geven, zodat we de netwerken nog verder kunnen optimaliseren.

Werk voor de komende vijf jaar !

